

Restaurang Höjden

Arkeologisk undersökning 1987
Borgholm 8:16, Räpplinge socken, Öland

NATIONELLA RAPPORTPROJEKTET
Cecilia Ring
Kristina Svensson

KALMAR LÄNS MUSEUM
Arkeologisk rapport 2008

Restaurang Höjden

Arkeologisk undersökning 1987

Borgholm 8:16, Råpplinge socken, Öland

NATIONELLA RAPPORTPROJEKTET

Författare	Kristina Svensson, Cecilia Ring
Copyright	Kalmar läns museum
Redaktion	Per Lekberg, Seija Nyberg
Kartor	Publicerade i enlighet med tillstånd 507-98-2848 från Lantmäteriverket
Förlag	Kalmar läns museum
ISSN	1400-352X

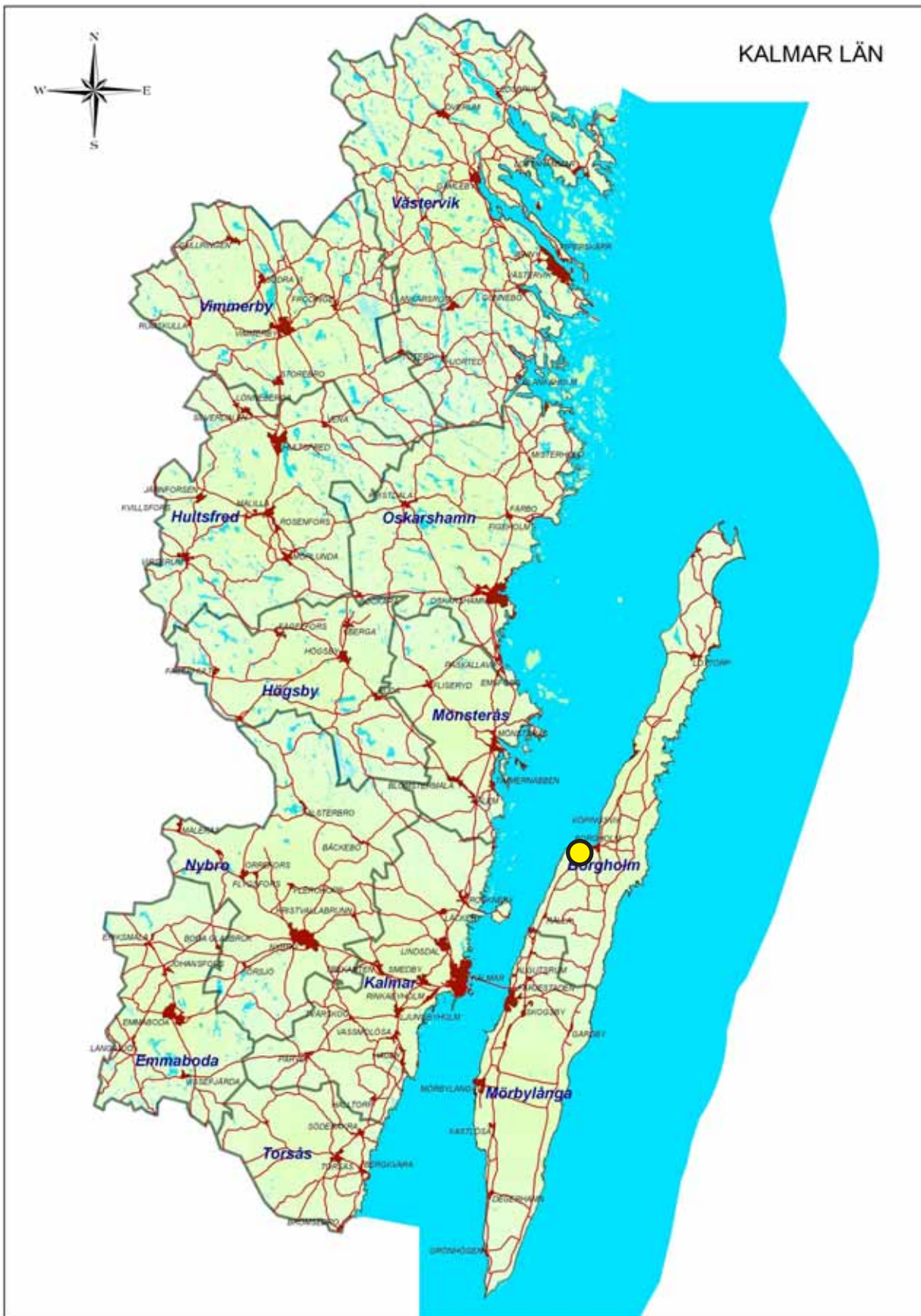
Abstract

In the year 1988 an archaeological excavation was executed by archaeologists from the Kalmar County Museum at the restaurant Höjden next to Borgholm castle, Räpplinge parish, Öland. This report is a compilation of the documentation material from the excavation and was written as a part of the project "National Archaeological Reports 2008".

The excavation was brought about by plans to enlarge the restaurant Höjden. The finds included Neolithic artefacts, as well as house remains, cultural layers and artefacts dating roughly from the Iron Age and Medieval period.

Innehåll

Sammanfattning.....	7
Inledning.....	9
Topografi	11
Fornlämningsmiljö och historik.....	12
Tidigare undersökningar	15
Undersökningen 1987	18
Tekniska och administrativa uppgifter	24
Litteraturhänvisningar	25
Bilagor	27

Karta över Kalmar län med undersökningsområdet markerad.

Sammanfattning

Inför en utbyggnad av restaurang Höjden utfördes en arkeologisk undersökning 1987 i anslutning till byggnaden. Restaurang Höjden ligger strax öster om Borgholms slott i Röpplinge socken på Öland. Restaurangen uppfördes 1978, men har föregåtts av tidigare serveringsbyggnader, som brunnit ned. Utanför slottet ligger också ruinen efter Borgs kyrka.

Undersökningen genomfördes under drygt en månads tid under hösten 1987

och resulterade i lämningar och fynd från neolitisk tid fram till medeltiden. Flera anläggningar undersöktes varav fem husgrunder, ett spisfundament, en härd och ett lergolv. Undersökningen gav ytterligare ledtrådar till förståelsen för den bebyggelse som låg precis utanför murarna till Borgholms slott då slottet var i bruk.

Översikt över undersökningsområdet från V.

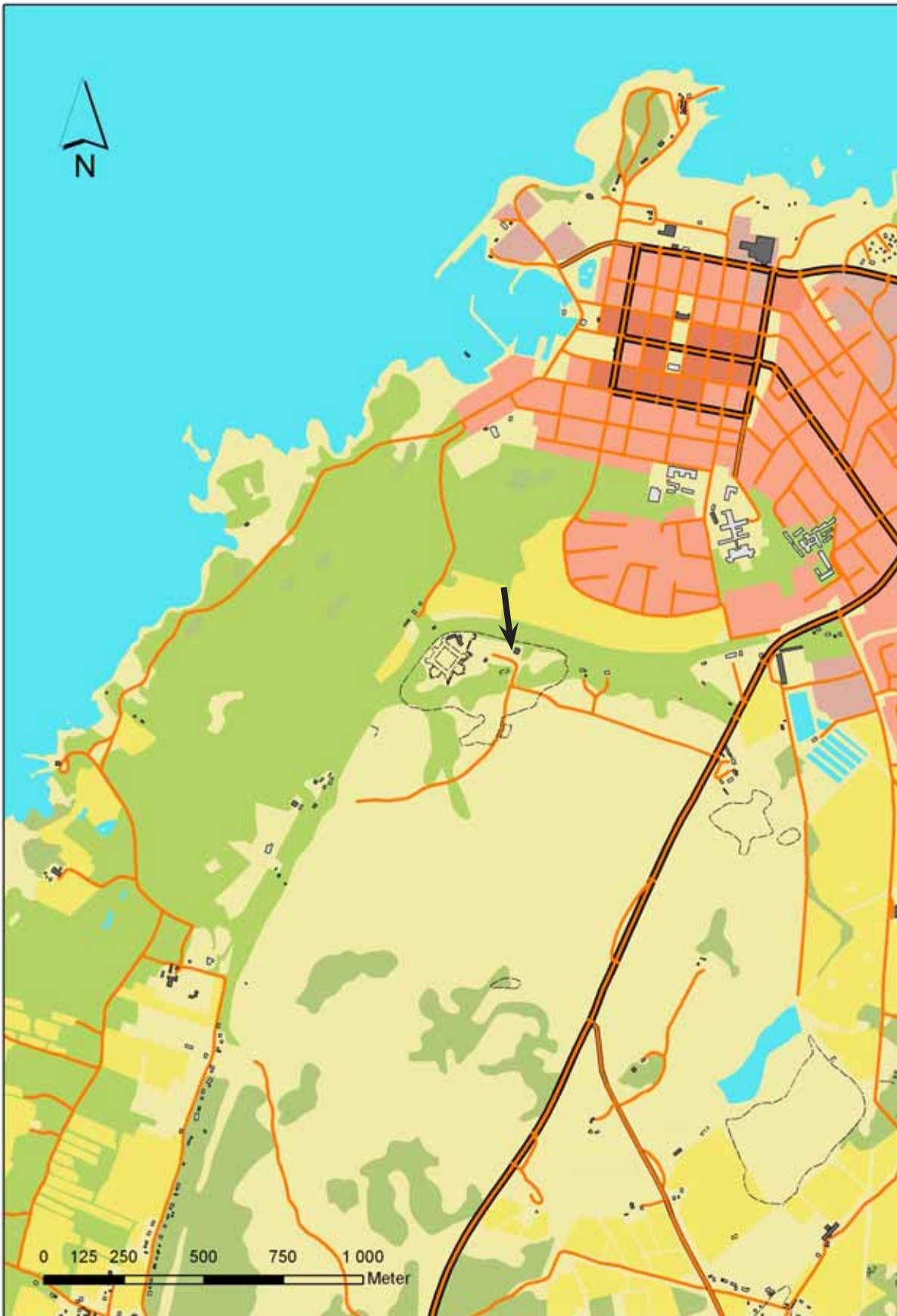
Inledning

Med anledning av en utbyggnad av restaurang Höjden, öster om Borgholms slott, på fastigheten Borgholm 8:16, Räpplinge socken, utfördes en arkeologisk undersökning 1987. Den befintliga byggnaden skulle utvidgas åt norr, söder och väster. Länsstyrelsen beslutade att den södra delen skulle totalundersökas, medan den norra och västra delen enbart skulle schaktövervakas. Inom den södra delen hade

murrester konstaterats vid tidigare undersökningar.

På platsen har det tidigare funnits en restaurang som uppfördes på 1880-talet samt en cafébyggnad från 1920-talet. Båda har brunnit ner 1959 respektive 1975.

Föreliggande rapport är en sammanställning utifrån ett tidigare rapportmanus av Kristina Svensson inom Nationella rapportprojektet.

Figur 1. Karta Borgholms slott med omgivning, undersökningsområdet markerat med pil.

Topografi

Borgholms slott, Raä 199, Råpplinge socken, ligger strategiskt placerat högt uppe på den västra landborgskanten ungefär 40 meter över havet. I väster stupar branten ner mot Kalmarsund och i norr mot Borgholms stad. Söder och öster om slottet breder alvaret ut sig. Un-

gefär 100 m öster om Borgholms slott ligger restaurang Höjden. Ursprungligen sträckte sig en moränrygg mellan slottets gamla borggård och området vid restaurang Höjden. Delar av moränryggen användes i samband med slottsbygget.

Fornlämningsmiljö och historik

Räpplinge socken är en av de fornlämnings-
tätaste socknarna på Öland och runt om
Borgholms slott finns gravfält, boplatser och
stensträngar registrerade. Utanför slottet lig-
ger Raä 139, byggnadslämningar och Borgs
kyrkoruin, Raä 197. Inom fornlämningen, Raä
139, finns ruinkullar och gropar, som numera
är övervallade. Söder om och i nära anslutning
till detta område finns 15 husgrunder, Raä 141.
Husgrunderna är mellan 6-24 m långa och 6-8
m breda. Sten har tagits inom området till olika
byggnadsetapper av slottet vilket gjort att an-
talet husgrunder decimerats. Ungefär 700 m
söder om slottet finns också ett område med
stensträngar.

Slottets äldsta kända byggnad, kärntornet
byggdes på 1100- talet och revs 1652- 53. Det
var ursprungligen fristående, något senare
byggdes en ringmur (ringmur I) runt det. Rester
av muren har hittats vid arkeologiska utgräv-
ningar på gamla borggården (Rudolfsson 1990
s 201, 204). Den enda bevarade byggnaden från
medeltiden är det gamla kungshuset. I byggnad-
ens yttervägg, mot nordost, ingår ringmur II,
som byggdes ca 1300.

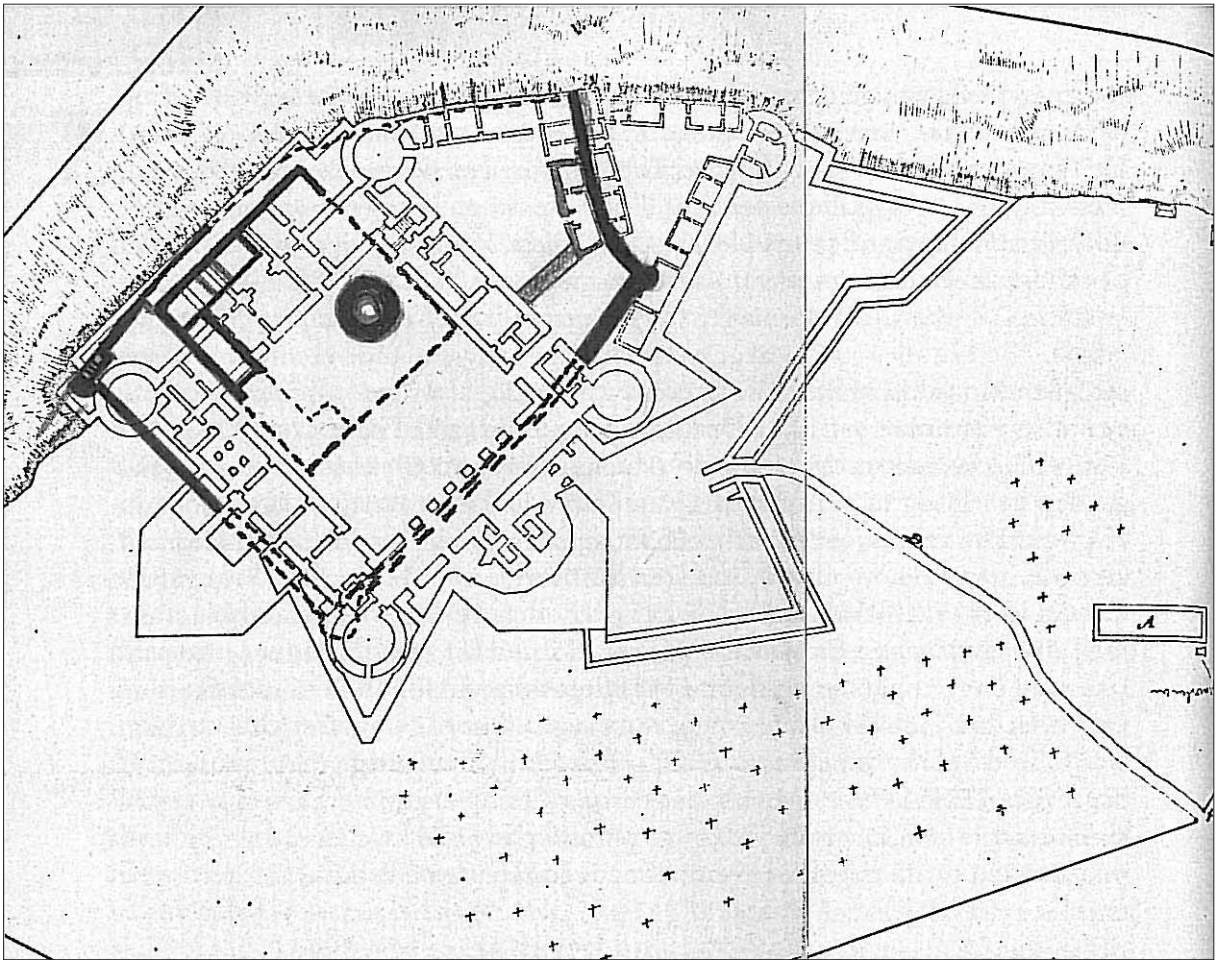
Från 1360 var det mycket oroligt i Norden
vilket gjorde att Borgholms slott och andra
riksborgar förstärktes. Slottet byggdes om till
en kvadratisk högborg mellan 1360- 1370.
Slottet genomgick ett flertal ombyggnader fram
till 1520-talet.

För att kunna uppföra ett nytt slott lät Johan
III riva större delen av medeltidsborgen. Byg-

gandet av renässansslottet påbörjades 1572
och pågick till 1592. Under större delen av
byggnadstiden var Dominicus Par byggmä-
stare. Den sista ombyggnaden till barockslott,
med Nikodemus Tessin d.ä. som arkitekt, på-
börjades av Karl X Gustav 1652-53. Då revs
bland annat kärntornet ner. Bygandet pågick
fram till 1709, varefter slottet började förfalla.
1806 brann den norra längan ned, som då var
i bäst skick av slottets byggnader.

Första gången som Borgholm nämns i skrift
är i ett dokument från 1268. Då omnämns ett
hospital som skall ha legat precis utanför bor-
gen. Det har antagits att det under medeltids-
borgen funnits en fornborg, men några spår
har ännu inte gjorts efter en sådan (Rudolfsson
1990). Det äldsta skriftliga belägget för vad
som skulle kunna vara Borgholms slott finns i
ett brev utfärdat av kung Magnus den 29 de-
cember 1281. I brevet omnämns en nyuppförd
borg, benämnd ”vår borg”, till vilken skatt
skulle betalas (Rudolfsson 1990).

Mellan åren 1175- ca 1350, var området
utanför slottet tätt bebyggt. Bebyggelsen för-
svann i mitten av 1300- talet, antingen på kung
Magnus Erikssons befallning eller förstördes
1361, vid Valdemar Atterdags belägring. Det
är möjligt att bostadshus och verkstäder där-
efter byggts inom förborgen, eftersom det var
opraktiskt med träbyggnader utanför borgen.
Förborgen uppstod i det 20 m breda mellan-
rummet mellan ringmur II och högborgen, när
den senare uppfördes. Där fanns utrymme för

Figur 2. Äldre karta från 1800-talet med Borgs kyrka A och kyrkogården markerad. Rudolfsson har skissat in medeltidsborgen. Ur Rudolfsson 1990 s 212.

olika typer av byggnader som bostäder, verkstäder och stall (Rudolfsson 1990 s 208f). Träbebyggelse på alvaret tycks emellertid inte ha upphört utan har förekommit även senare. Rikets råds brev från 1507 beskriver att svenskarna brände ned träbebyggelsen utanför murarna vid ett försök att storma slottet. Elden spred sig även in till förborgen där byggnader av trä tog eld. Svenskarna intog dock inte borgen vid det tillfället (Sylvander 1877 s 105 f). Mellan åren 1361-ca 1500 bytte Borgholms slott ägare ungefär tio gånger.

Borgs kyrka, som ligger strax utanför slottet i öster, ingick ursprungligen i Borgs socken. Socken omnämns första gången i ett dokument från omkring 1320 (Rudolfsson 1990 s

213). I en stadsfästelse från 1346 från biskopen i Linköping till hertiginnan Ingeborg av Öland finns en uppräknig av de öländska socknarna däribland Borgs, som räknades till de minsta (Johnson & Jönsson 1975 s 56). Till socknen hörde slottets besättning och hantverkare, byarna Slät och Getungstad samt gården Bragelunda. Kyrkan blev kapell under senmedeltiden och gick då upp i Röpplinge socken. I Biskop Brask kapellförteckning från 1515 nämns att Borgs kapell varit regal, det vill säga under kunglig överhöghet. Jonas Haquini Rhezelius beskriver i "Rannsakningar" från 1667 att kapellet sprängdes 1610, strax innan Kalmarkriget, för att försvåra fiendens anfall mot slottet (Rudolfsson 1990 s 213).

Under 1800- talet och i början av 1900-talet odlades marken norr om Borgs kyrka och kyrkoruinen användes att lägga röjningssten på. I röset har det hittats ett tjugotal fragment av gravstenar, som troligen framkommit vid plöjning. Vid arkeologiska undersökningar 1974-75 konstaterades att det ursprungliga jordlagret varit mycket tunt på kyrkogården, särskilt på den norra sidan. För att öka gravdjupet hade det övre kalkberget brutits bort, vilket gjorde att gravarna kom att ligga i bergsfickor. Något senare hade ett 0,20 m tjockt fyllnadslager lagts ut på kyrkogården för att ytterligare öka gravdjupet (Johnson & Jönsson 1975 s 57, 65). Under 1830-talet grävdes mängder av ben upp ur gravar runt kyrkoruinen och maldes till benmjöl. Verksamheten förbjöds dock av landshövdingen i Kalmar (Artikel i Ölandsbladet 26/8 1916).

På en karta från 1800- talet, figur 2, finns kyrkan och kyrkogården inritad. Kyrkogårdens utbredning på kartan är betydligt större än den utsträckning som framkom vid undersökningen 1974- 75. Vid utgrävningen konstaterades 13 m söder om kyrkan en 1,0 m bred mur. Sylvander beskriver i ”Borgholms slots historia” att det vid en utgrävning 1838 påträffades människoskelett, däribland några skallar med skador som orsakats av sablar och blykulor. Diverse olika personliga tillhörigheter framkom bland annat en penningpung med 284 danska silvermynt, slagna under kungarna Christian I och Johan II (Sylvander 1877 s 120). Gropar efter stembrytning kan vid behov ha använts som massgravar, då dessa var lättillgängliga (Rudolfsson 1990 s 212).

Tidigare undersökningar

Några av de arkeologiska utgrävningar som utförts i direkt anslutning till Borgholms slott nämns mycket kort sammanfattat nedan:

På slottets inre borggård undersöktes kärntornet av Martin Olsson 1929. Tornets grund var 16,7 m i diameter och murverket 5,50 m tjockt. Det dateras i allmänhet till 1100-talet.

Martin Olsson och Zygmunt Lakocinski utförde några mindre utgrävningar, 1938-39, av gamla borggården varvid ett torn från Johan III: s tid och grunden till ringmur I från 1100-talet och ringmur II från ca 1300 framkom. I anslutning till ringmur II påträffades ett runt hörntorn (Rudolfsson 1990 s 204, 206).

Runt det västra tornet utfördes undersökningar mellan 1972- 7 varvid delar från 1360-talets kvadratiska högborg samt en möjlig grund till ett kapell, troligen från 1400- talet, påträffades. Dessutom framkom delar av ringmur II och ett torn, liknande det som påträffades vid undersökningarna 1938-39. Tornet låg intill och under det nuvarande västra tornet. I branten nedanför fanns mängder av armborstpilspetsar.

Inför ett toalettbygge 1988 på den gamla borggården gjordes en arkeologisk utgrävning av Jim Rudolfsson och Mikael Nilsson. Vid undersökningen framkom bland annat ringmur II, som var 3 m bred, från 1300-talet samt en vallgrav. Murens utsida fortsatte 3 m ned i marken där den vilade på en berget. Murens kalkbruksfogar var utstrukna, vilket gjorde att muren i stort sett var täckt med puts. I kalkbruket fanns ristade linjer för att efterlikna kva-

derstenar. Vallgraven var 11 m bred och 0,6 m djup. I denna hittades bland annat armborstpilspetsar samt kanonkulor av sten och bly.

Ytterligare undersökningar har gjorts i anslutning till den nu aktuella ytan vid restaurang Höjden, se figur 3. Nedan nämns ett urval:

Inför anläggandet av en färist, sydost om Borgs kyrka, mellan alvaret och parkeringsplatsen undersökte Ulf Erik Hagberg 1961 en 5,5 x 3 m stor yta. I kulturlagret, som var 1,30 m djupt och gick ända ned till kalkberget, konstaterades tre medeltida lager. Flera golvlager samt en härd framkom. I det understa lagret, från slutet av 1100-talet, hittades oglaserad keramik. I det mellersta lagret, från slutet av 1200-talet, fanns exempelvis keramik, som hade likheter med keramik från Slotts-fjärden i Kalmar och ett silverspänne. Det översta lagret, från slutet av 1300-talet, innehöll bland annat två armborstpilspetsar, del av en sporre och ett mynt från 1360-talet. I samtliga lager fanns djurben (Hagberg 1961 s 2, 4 f).

En återuppbyggnad av den gamla restaurang Höjden planerades 1971. Runt den tidigare restaurangen från 1800-talet grävdes fem provschakt under ledning av Åke Nilsson. Vid undersökningen framkom kulturlager och delar av murar som rensades fram, men som inte undersöktes. Fynd av vendiskt svartgods daterar kulturlager och huskonstruktioner till tidig medeltid (Schulze 1977 s 2). Samma murar påträffades vid undersökningen 1987.

Borgs kyrka undersöktes 1974-75 av Marianne Johnson och Karna Jönsson. Kyrkan

var öst- västligt orienterad och 25 x 8 m stor och bestod av ett långhus, långhusförlängning, ett raxskuret kor samt sakristia. Kyrkans enda portal fanns på sydsidan. Dagermurarna var bevarade upp till en meters höjd, men vissa partier saknades. Kyrkan har förmodligen haft ett sadeltak som täckts med något förgängligt material, då inget taktegel hittades. Vid undersökningen i kyrkan hittades ett tiotal kalkstensfragment av dopfontens cuppa. Den saknade uttömningshål för dopvatten, vilket daterar den till slutet av 1200- talet.

Inne i kyrkan har troligen begravningar ägt rum från slutet av 1200-talet fram till dess att den sprängdes 1610. Några gravar innehöll bältesöljor, vilket tyder på att de döda begravts i sina gångkläder. Svepning visade sig vara vanligare då bronsnålar som höll samman denna hittades i flertalet gravar. Bitar av gravstenar, de flesta daterade till 1200-talet, påträffades både i kyrkan och på kyrkogården.

För att få reda på kyrkogårdens storlek drogs från kyrkan två schakt, ett mot söder och ett mot norr. Ungefär 13 m från kyrkans sydsida framkom en raserad kallmurad skalmur cirka 1 m bred. På norra sidan kunde man konstatera begravningar inom ungefär det samma utbredningsområde. På kyrkogården undersöktes 30 gravar (Johnson & Jönsson 1975 s 55- ff). Utanför muren var matjorden sotig och fet och innehöll slagg och bronsmältor, vilket kan tyda på att det där funnits verkstäder (Rudolfsson 1990 s 211 f).

1975 brann café Höjden ned till grunden och inför uppförandet av en ny byggnad utfördes samma år en provundersökning av Margareta Sjöberg och Hella Schulze. I det nedbrunna caféets grund grävdes två schakt i vilka det fanns ett 0,15 m tjockt kulturlager innehållande djurben, slagg och järnföremål.

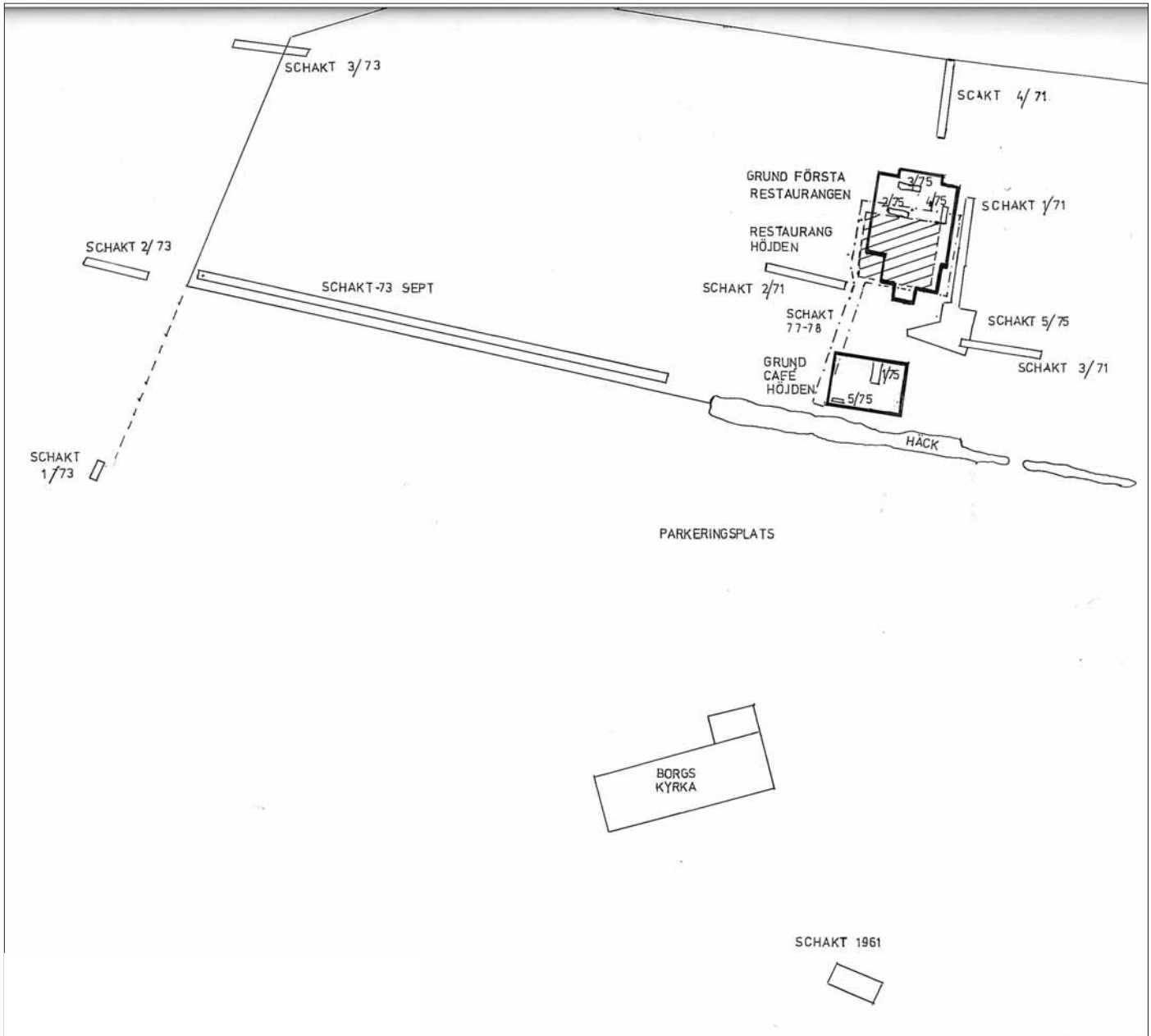
I de schakt som grävdes inom den äldre restaurangbyggnadens grund, framkom också

rester av två möjliga skalmurar. Förutom enstaka djurben hittades en oglaserad keramikskärva av förhistorisk karaktär. Med tanke på de fynd av vendiskt svartgods som gjordes vid Nilssons undersökning 1971, daterar Schulze och Sjöberg lagren till tidig medeltid. (Riksantikvarieämbetet 1976; Schulze 1977)

Vid årsskiftet 1977-78 undersöktes 100 m² av Hella Schulze inför uppförandet av en ny restaurang på samma plats som 1800-tals restaurangen. Kulturlager saknades på platsen och fynden var få.

Söder om detta schakt grävdes ett 20 m långt och 1 m brett ledningsschakt, och där påträffades djupa kulturlager. Det översta lagret bestod av en stenpackning av sköra kalkstenar och kalkbruk. I detta lager kom det medeltida fynd såsom pilspetsar, järn- och bronsföremål, äldre och yngre svartgods, sländtrissor och en tärning av ben. Under stenpackningen fanns ett myllager med folkvandringstida keramik och ben, samt ett kraftigt stolphål i söder. Man grävde även två provschakt nordväst om den planerade byggnaden. Dessa schakt var i likhet med det första i stort sett fyndtomma. Undersökningens föremål spänner från 500–1500 e. Kr. i datering. (Schulze 1978).

Inför uppförandet av en ny entrébyggnad genomfördes 2004 en arkeologisk undersökning i samarbete mellan Kalmar läns museum och Riksantikvarieämbetet UV Öst, Linköping. Vid undersökningen framkom ett 20-tal medeltida husgrunder, en källare samt några järnåldershus. Husen har haft flera skeden och platsen har ständigt förändrats men till största delen verkar bebyggelsen vara från 1300-talet, men både äldre och yngre skeden förekommer. Lämningarna består till största delen av stensyllar i flera fall med tillhörande golvläggning. I anslutning till vissa av husen har även andra konstruktioner, såsom eldstäder och tröskelstenar iakttagits.

Figur 3. Karta över tidigare utgrävningar.

Undersökningen 1987

Metod

Det översta skiktet banades av med maskin varefter handrensning vidtog. Den södra delen av området totalundersöktes medan den norra och västra enbart schaktövervakades. Undersökningen genomfördes genom rutgrävning där rutorna var 2x2 meter stora. Tre profilbänkar sparades och dokumenterades. All jord sällades och även vattensällning förekom. Översiktsplaner och profiler ritades i skala 1:20 alternativt i skala 1:50. Området mättes utifrån slottets fixpunkt. Efter att avbaningen var klar nivellerades ytan. Större delen av området låg på cirka 39 m ö h med en svag lutning mot sydväst. Inga ¹⁴C-analyser eller övriga analyser har gjorts från utgrävningen.

Undersökningsresultat

Undersökningsområdet omfattade ungefär 360 m² och den norra delen undersöktes enbart extensivt.

Norra delen

Området norr om byggnaden bestod till stor del av grunden till restaurangen från 1800-talet, som tidigare undersökts. I övrigt var det morän. Inga anläggningar påträffades.

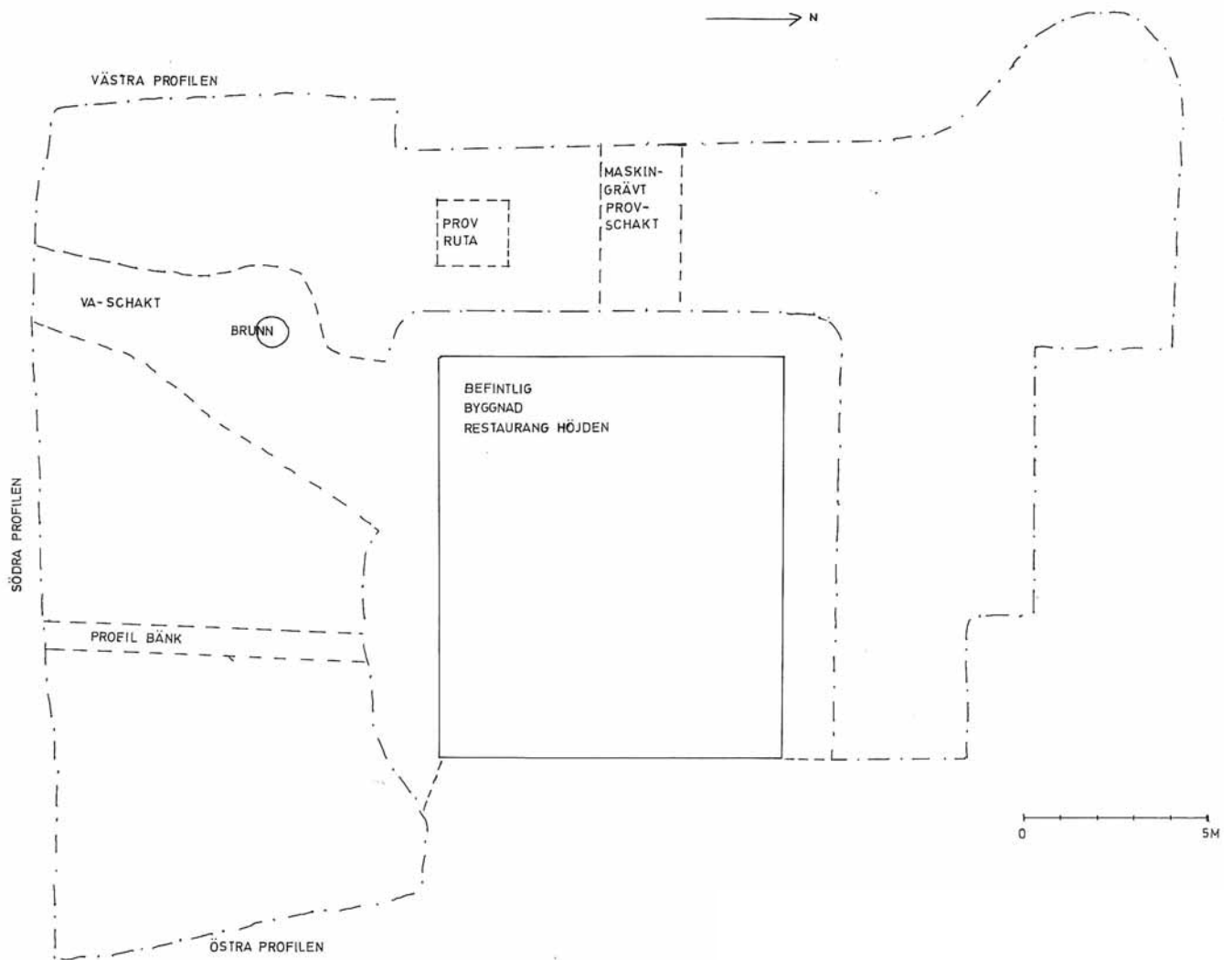
Södra delen

Söder om restaurangen undersöktes ca 200 m². Rakt igenom schaktet gick en tidigare nedgrävd VA-ledning, vilket delade ytan i två delar. På ytan framkom sex anläggningar A2-3

och 5-6. Vid tidigare undersökning 1971 hade man påträffat anläggningarna A1 och A5, men de undersöktes inte då. Större delen av ytan var stenig, framför allt i den sydvästra delen, vilket kan ses i västra profilen. I den sydöstra delen fanns partier som var relativt stenfria, se figur 5.

Under gräslagret vidtog skärvig kalksten och sandblandad mylla. Över delar av undersökningsområdet fanns lerjord som lades ut vid markplanering 1978. Lagret var som tjockast, 0,80 m, sydost om restaurangbyggnaden, se profiler figur 8. Kulturlagret varierade mellan 0,14-1,80 och gick endast på några ställen ned till kalkberget.

Anläggningarna A1 och A2 var skalmurar. Båda var kallmurade och bestod till stor del av kalksten, men gråsten förekom också. Anläggning A1 var 6,0 meter lång och 0,8 meter bred och gick i nordost - sydvästlig riktning genom schaktet. Skalstenarna varierade något i storlek, men flertalet var ungefär 0,50 x 0,35 m. Fyllningen bestod av ca 0,20 m stora stenar, som låg tätt intill varandra. Denna mur gick tvärs igenom anläggning A5 och tillhörde på så sätt en senare fas på platsen. Anläggning A2 stack ut från den södra schaktväggen varefter den böjde mot nordost och fortsatte in i den norra schaktväggen. Sannolikt fortsatte den vidare norr ut utanför undersökningsområdet. Den var 8,40 m lång och 0,80-1,20 m bred. Skalstenarna var ungefär 0,3 x 0,40 m, men större förekom. Stenarna i fyllningen var ca 0,06-0,10 m och mer utspridda än i anläggning

Figur 4. Schaktplan.

1. Anläggningarna undersöktes inte utan fick ligga orörda under den planerade byggnaden.

Anläggning 3 i den sydöstra delen samt A4 i mitten av schaktet utgjordes av två enkelmurar. Inte heller dessa murar togs bort utan tilläts ligga kvar. Anläggning 3, är troligen en del av en husgrund som fortsätter utanför undersökningsområdet. Stenarna i konstruktionen var mellan 0,2 x 1,2 m stora. De låg på rad i nord-sydlig riktning. I den norra delen av anläggningen fanns ett av byggnadens hörn. Öster om muren var en stenig yta som utgjorde husets golvyta. Anläggning 4 bestod av fem stenar som låg på rad. Muren var 2,80 m lång och ca 0,40 m bred och böjde svagt av mot öster. Stenstorleken var ungefär 0,50 x 0,20 m.

Intill och väster om anläggning A3, väster

om, var anläggning A5, vilken utgjordes av en rektangulär husgrund, 5,2 x 6,0 meter stor uppförd av kalksten. På vissa ställen var muren förstörd och stenar saknades. Delar av den södra syllstensraden sträckte sig också utanför undersökningsområdet i söder. Anläggningen skars i den nordöstra delen igenom av anläggning A1. Över större delen av anläggningens yta låg stenar, framför allt kalksten i varierande storlek. Den steniga markytan har möjligen täckts av ett trägolv, efter vilket det inte finns några spår. I anläggningens sydöstra hörn fanns ett spisfundament, 1,20 x 1,30 m. Det bestod till större delen av gråsten som låg i två rader. Väster om detta påträffades lera som troligen ingått i spiskonstruktionen.

Figur 5. Ritning över området efter framrensning.

Väster om, parallellt med anläggning A5, låg ytterligare en husgrund, anläggning A6. I den fanns ett hårt packat lergolv, 4,20 x 3 m, innehållande stenar. Anläggningen slutar i den södra schaktväggen, men den fortsätter sannolikt utanför undersökningsområdet. Lergolvet som syns på figur 6 var 0,20 m tjockt, något tunnare vid kanterna. Det innehåller stenar i storleken 0,10 x 0,10 m, men både mindre och större förekom. Stenarna i lergolvet var till stor del samlade i anläggningens mitt, i den östra delen samt söder om härden. Härden var 0,80 x 0,90 m och låg i den nordvästra delen av anläggningen.

Norr om anläggning A5 fanns en grop, 0,90 x 0,50 m, som innehöll aska och ben.

Fynd

Inom undersökningsområdet hittades fynd av olika material från stenålder till nyare tid i form av sydsandinavisk flinta, sten, järn, järnslag, brons, ben, keramik, lerklining samt djurben. Större delen av fynden är dock från medeltiden. Sammanlagt registrerades 142 fyndposter.

Norr om restaurangbyggnaden hittades endast två avslag av sydsandinavisk flinta. Området var i övrigt fyndtomt

Inom den sydvästra delen gjordes följande fynd: flinta, järnspik, hästkosöm, järnslag, bronsklipp och keramik. Keramiken består av en trindhänkel, av typen BIIä och tio bukbitar, från två kärl av A-gods.

Inom den sydöstra delen framkom avslag

Figur 6. Mitt i bild skalmuren A1, i det nedre högra hörnet syns A5. (E73029) Foto från S.

från två slipade neolitiska yxor som hittades tillsammans med flintavslag i det understa lagret, bergsmyllan. I det gamla VA-schaktet framkom nackpartiet av en tjocknackig flint- yxa. Den var 7,3 cm lång, 3,7 cm bred och 2,9 cm i tjocklek. En eldslagningsflinta hittades vid den första rensningen. Tre skifferbrynen och en glättsten hittades även. På stenen finns ett glansigt parti och den har spår efter att ha utsatts för eld.

Olika föremål av järn framkom vid utgrävningen, framförallt spik. Föremål med anknytning till hästar hittades som hästkosöm, del av en hästsko, en sporre och en brodd.

Hästskon är 12 cm lång. Den är bredast vid tån och avslutas med en kraftig hake i den öppna delen. I sömrännan finns tre sömhål. Den är en sk toffelsko, även benämnd ”spanska skon”, som infördes till Västeuropa under korstågen. Under 1100-1200-talen var den

mycket vanlig i mellersta och västra Europa. Till Norden kom den något århundrade senare och användes till slutet av 1400-talet. Under samma tidsperiod användes även andra typer av hästskor (Engwall 1937 s 91). Brodden är 5 cm lång, varav piggen är 1,2 cm. Broddar till hästar är kända från vikingatiden. De användes in på 1200-talet och tycks därefter upphöra då inga påträffats vid undersökningar (Wallander 1998 s 228).

I kulturlagret över anläggning A6 hittades en sporre av typen piksporre, med böjda skänklor. Bygeln är 8 cm lång och piken 1 cm. Under vikingatiden förekom i Norden sporrar med horisontella skänklor. Under 1100-talet och korstågen förändrades formen på skänkeln. Från att ha varit raka blev de istället böjda vilket skedde genom kontinental påverkan. Piksporren användes in på 1300-talet (Norberg 1971 spalt 530, 532).

Fyra armborstpilspetsar med holk samt tre pilspetsar med tånge framkom vid grävningarna.

Två av de holkförsedda armborstpilspetsarna har kvadratisk genomskärning i bladet och är spetsiga samt 5,5 - 6 cm långa. En av armborstpilspetsarnas främre del är platt och kvadratisk, ca 1,5 x 1,5 cm. Den fjärde pilen som är 8,3 cm lång är tunnast vid holken och något bredare i bladpartiet, 1,1 x 0,8 cm. Pilspetsarna med tånge är mellan 10 - 11 cm långa.

Bland fynden av knivar finns en hel, några avbrutna samt delar av knivar, blad och tånge. Ett nackparti av en hammare eller en yxa hittades vid undersökningen och delar till ett lås finns bland fynden. Ungefär 2,5 kg järnslag framkom vid undersökningen utspjutt över det södra området.

Figur 7. Längst till höger i bild Anl. 2, skalmur, och till vänster om den lergolvet A6. I vänstra hörnet A4, en enkelmur. (E73022) Foto från N.

Förutom de ovan nämnda fynden påträffades också ett antal mindre föremål av bl a järn och brons till exempel ett runt dräktspänne, en knapp till en dolk, beslag, ten, metalltråd, samt en bronssmälta.

Föremål av ben hittades också inom undersökningsområdet bland annat en tärning, en avbruten stylus och ämnet till en nål. Tärningen är kubisk och av nutida variant dvs där summan av två motstående sidors markeringar blir sju. Ögonen består av punktcirklar.

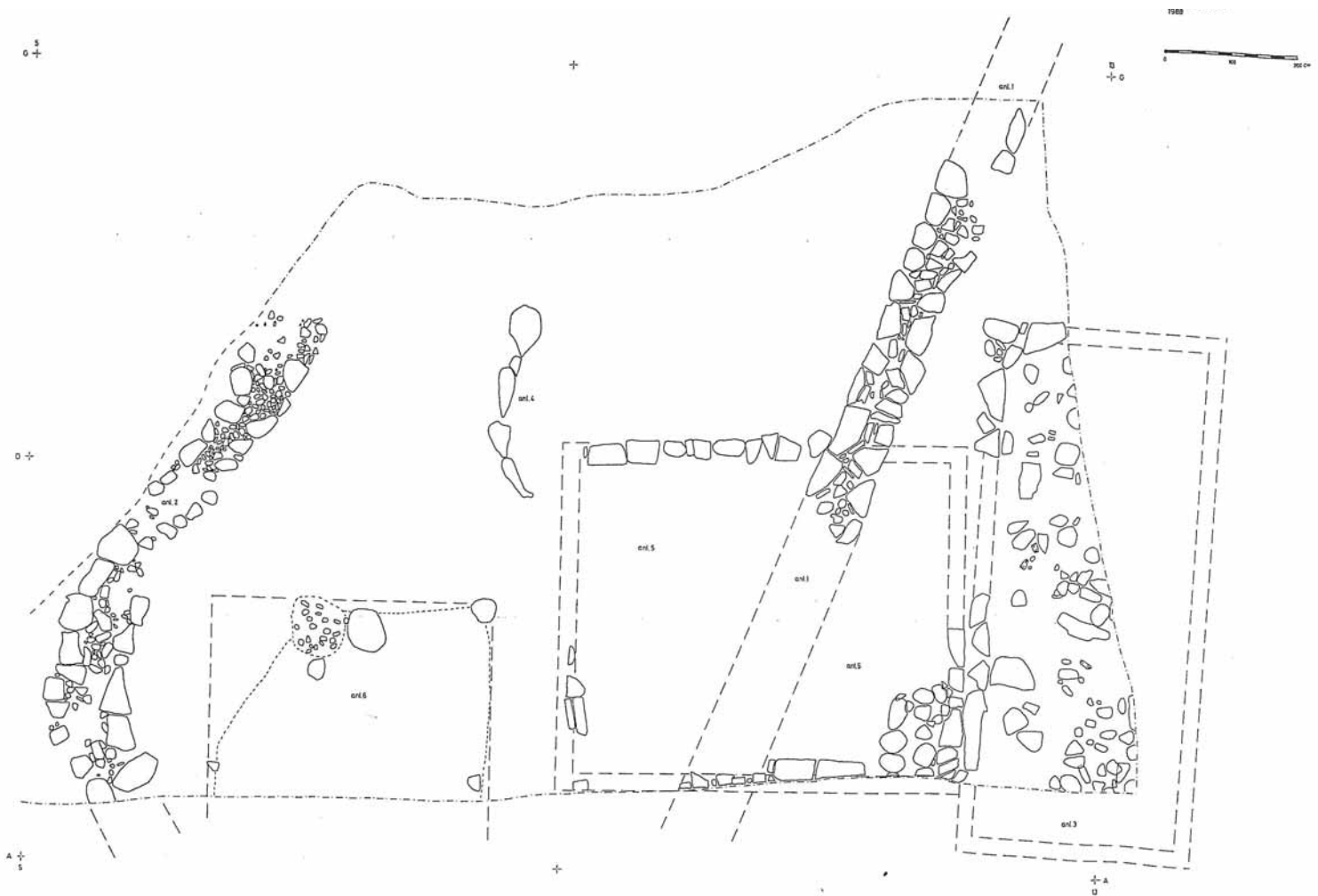
I fyndmaterialet finns keramikskärvor av olika typ: A, AII, B, BIIä samt CII, sammanlagt registrerades 33 bitar. Större delen av keramiken bestod framförallt av A-gods, 28 skärvor. Av dessa var 12 stycken A II gods från vikingatid och tidig medeltid. Fyra bitar utgjordes av keramikbitar av typen B I- och B IIä- gods, däribland en hänkel. En bottenbit till ett krus av stengods, CII, tillvaratogs också. AII-keramiken tyder på östliga kontakter under 1000-1100-talen. Sammanlagt 13 bitar lerklining hittades runt profilbänkens norra del.

Benmaterialet har inte analyserats, men det har konstaterats att ben av nöt, får, svin och fisk ingår. Fiskbenen hittades i anläggningarna 3, 5 och 6. Benmaterialet var i övrigt utspjutt över hela den sydöstra delen.

Tolkning

I området finns spår efter bosättning och bebyggelse från stenålder och från järnålder fram till medeltid. Husgrunderna som nu undersökts utgör delar i ett mycket större sammanhängande bebyggelseområde utanför Borgholms slotts murar. Som tidigare nämnts fanns bebyggelse utanför slottet mellan åren 1175- ca 1350 som beräknas ha varit några hektar stort. Att husgrunderna är från olika tider, där de enkla murarna verkar vara av äldre datum än de skalmurar som finns på platsen visar på en lång kontinuitet i området. Norr om Restaurang Höjden, mot landborgskanten upphör bebyggelsen, vilket tidigare undersökningar visat.

I den sydöstra delen av undersökningsområdet dokumenterades sex konstruktioner Vissa

Figur 8. Översikt över anläggningarna A1 - A6.

av dessa hade tidigare påträffats vid tidigare undersökningar i området, men då lämnats kvar. Anläggning A3 är troligen den äldsta och av muren återstår endast fem stenar. De övriga resterna av skalmurar A1, A2 och A5 är husgrunder till hus som troligen kan dateras till järnåldern.

Förutom murarna undersöktes ett lergolv, en härd och ett spisfundament.

Området utanför Borgholms slott har använts för olika hantverksändamål vilket även tidigare undersökningar visat. De tre husgrunderna som framkom vid undersökningen ingick i denna bebyggelse.

Inom undersökningsområdet hittades en del föremål som kan dateras. Större delen av fynden är dock från medeltiden, vilket även varit fallet vid tidigare undersökningar.

Husen och fynden stämmer bra överens med

den tidigare bild man haft av området och har också gått att koppla ihop med den undersökning som gjordes långt senare 2004 (Stibeu 2006). Husen verkar vara av samma typ och uppförda i en riktning som stämmer med övrig bebyggelse på platsen. Detta talar för att det rör sig om samma bybebyggelse med liknande funktioner, inte minst med tanke på den liknande konstruktionen hos husen samt den snarlika fyndbilden. Fyndbilden vid Höjden liknar den från 2004. Det som skiljer är att man har påträffat fler förhistoriska fynd vid Höjden, varav de äldsta har daterats till neolitikum. Det är bl a ett nackparti av en tjocknackig yxa och avslag från slipade yxor. Även vid de undersökningar som gjorts före 1987 har det framkommit förhistoriska fynd. Också i anslutning till husen verkar fyndsammansättningen ha en något äldre karaktär vid Höjden.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr: 11.391-59-86

Kalmar läns museum: 325/86

Landskap: Öland

Kommun: Borgholm

Socken: Råpplinge

Fastighet: Borgholm 8:16

Ek. karta: 5H 1a Borgholm

X koordinat: 63052

Y koordinat: 155135

M ö h: 39

Fältarbetstid: 1987-10-07-1987-11-20

Personal: Mats Blohmé, Birgitta Eriksson, Mikael Nilsson, Cecilia Ring, Jim Rudolfsson, Sivert Andersson

Uppdragsgivare: Wolst reklambyrå AB, Roland Wolst, Box 24, 578 00 ANEBY

Sv/ vit neg. nr: E 72 984- 73 060

Dia nr: Au 83: 1- 60

Dokumentation (* = bifogas):

Fynd nr: KLM 32 809: 1- 142

Övrigt material ingående i rapport: Fyndlista*, utdrag ekonomiska kartan*, fotolista, ritningar*, fältdokumentation

Dokumentationsmaterial: Fältmaterial och original förvaras på Kalmar läns museum. Fynden förvaras på Kalmar läns museums magasin under sitt KLM- nummer. Fynden finns registrerade dels i lappkortssystem efter socken och dels i databas. Benen förvaras för sig.

Fotomaterial: Fotomaterialet förvaras på Kalmar läns museums fotoarkiv sorterade efter negativ/ positiv nummer.

Ritningar: Alla fältritningar är bevarade och förvaras på Kalmar läns museum.

Översiktskartor och långprofiler är ritade i skala 1: 20 samt delöversikter i skala 1: 50. Anläggningarna är registrerade och finns på databas på KLM.

Inmätning: Fixpunkten på slottet användes.

Litteraturhänvisningar

- Engwall, Gustaf. *Hästskor*. Några hästskotyper från medeltid och renässans i Kulturhistoriska museets samlingar av Lunda-fynd. Kulturen. En årsbok 1936. Lund 1937.
- Hagberg, Ulf Erik. *Folkungatida fynd på Borgholms slott*. Särtryck ur Ölandsbladet 21 dec. 1961.
- Henriksson, Gunnar. *Skiftesverk på Öland. En träbyggnadsteknik bevarad från det medeltida Eketorp till våra dagar*. Riksantikvarieämbetet. Uddevalla 1989.
- Johnson, Marianne. *Borgholm- castrum nostrum. Kalmar län 1978*. Årsbok för kulturhistoria och hembygdsvård. Årgång 63. Kalmar
- Johnson, Marianne & Jönsson, Karna. *Borghs kyrka. Kalmar län 1975*. Årsbok för kulturhistoria och hembygdsvård. Årgång 60. Kalmar.
- Liestol, Aslak. *Brodd. Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid. Del 2*. Malmö 1957.
- Norberg, Rune. Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid. Del 17. Malmö 1971.
- Olsson, Martin. *En grupp runda kastaler från romansk tid på Sveriges östkust*. Fornvännen 1932. Stockholm 1932.
- Rudolfsson, Jim. *Borgholms slott*. En bok om Räpplinge. Räpplinge Hembygdsförening. Borgholm 1990.
- Stibéus, Magnus. *Arkeologi vid Borgholms slottbebyggelse från järnålder och medeltid*. UV Öst Rapport 2006:42. Linköping 2007
- Schulze, Hella. Rapport. *Provundersökning 1975, medeltida kulturlager, "Café Höjden", Borgholm, Räpplinge sn, Öland*. 1977.
- Sylvander, Volmar. *Borgholms slotts historia*. Kalmar 1877.
- Wallander, Anders. *Hästmundering. Eketorp III. Den medeltida befästningen på Öland. Artefakterna*. Motala 1998.
- Ölandsbladet. 26 augusti 1916.

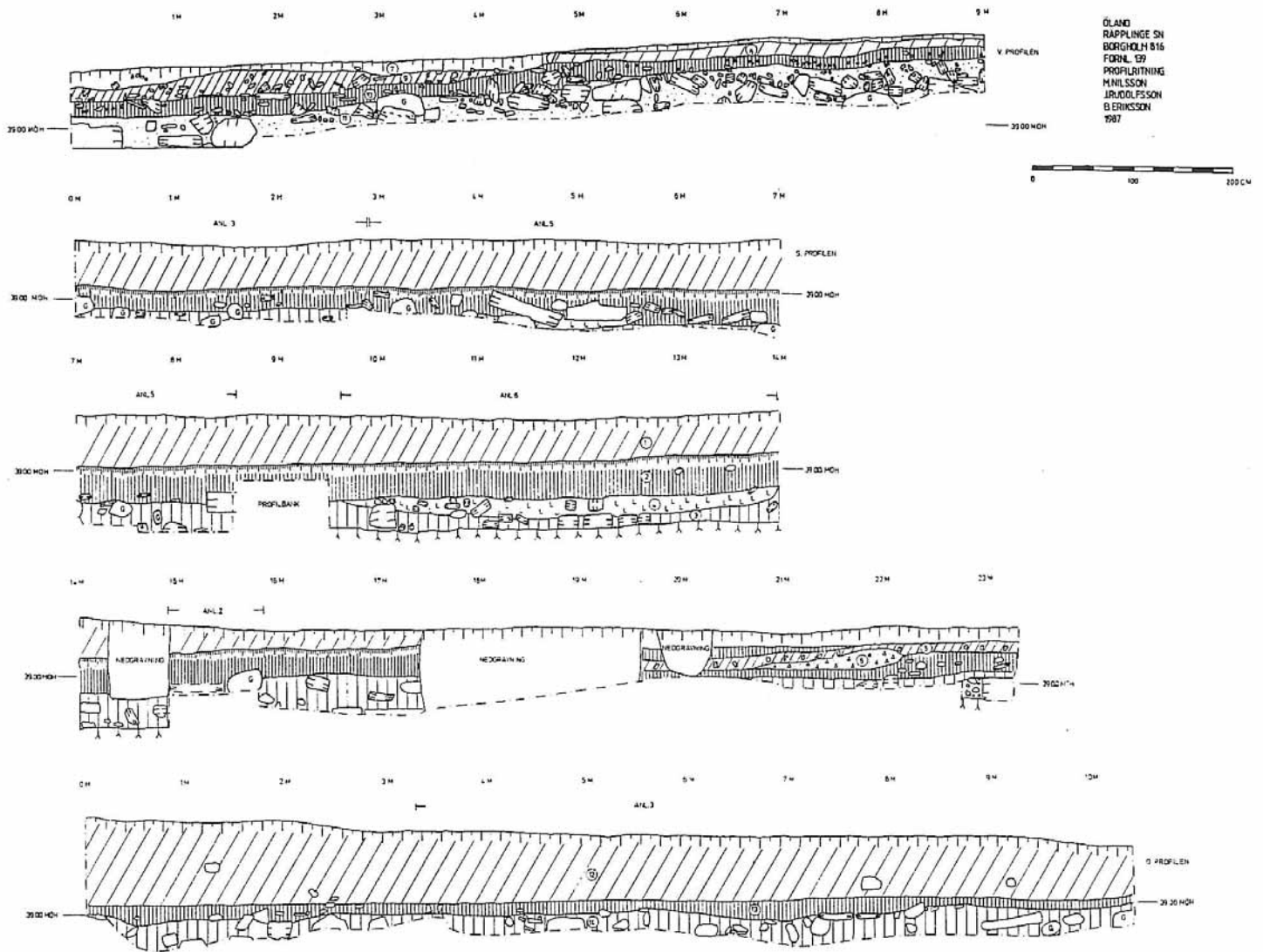
Bilagor

Bilaga 1: Schakt och provruta väster om restaurand Höjden	29
Bilaga 2: Profiler	31
Bilaga 3: Mur 1, 2 och 2.....	33
Bilaga 4: Anläggningslista	35
Bilaga 5: Fyndlista	37

Bilaga 1: Schakt och provruta väster om restaurang Höjden

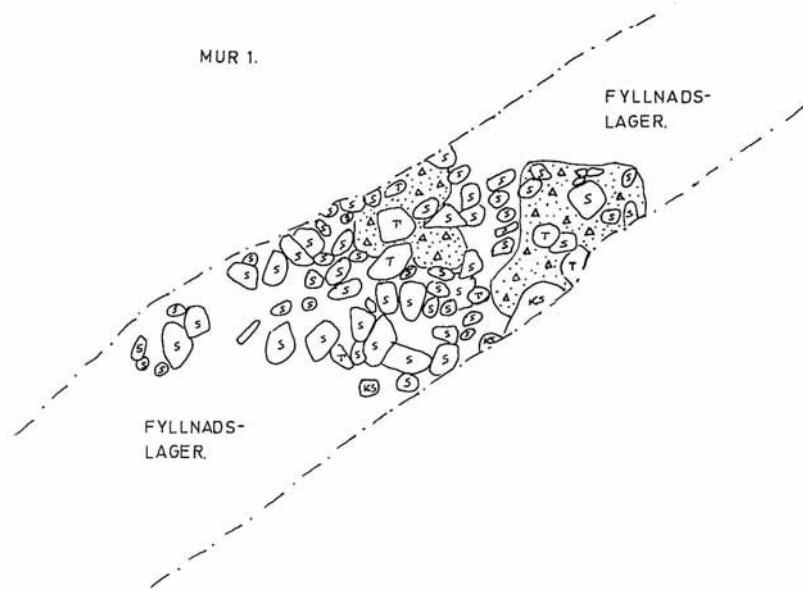

Bilaga 2: Profiler

- ① HÄRSPÅLERA 1978
- ② AVSÄTT KULTURLAGER
- ③ BIRGAPALLA
- ④ LERIGEN HJÖRMYLLA
- ⑤ KALKSTENSKÄRV
- ⑥ KALKORUK, HÖRSKÄRIT
- ⑦ TORV
- ⑧ HÄRSPÅLERA 1988
- ⑨ KALKSTENSKÄRV
- ⑩ AVSÄTT KULTURLAGER
- ⑪ HÖRSÅN
- ⑫ HÄRSPÅLERA 1988
- ⑬ AVSÄTT KULTURLAGER
- ⑭ BIRGAPALLA

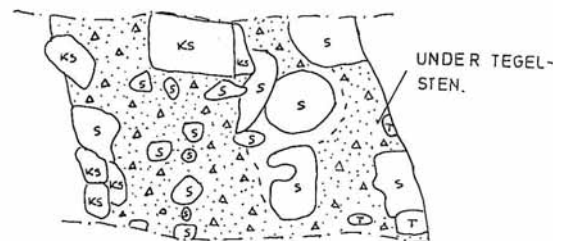
Bilaga 3: Mur1, 2 och 3

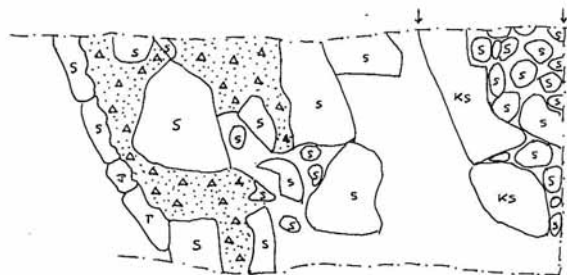
MELLAN MUR 2 OCH 3 KRAFTIGT INSLAG AV TEGELKROSS OCH KALKBRUK SAMT KERAMIK. DETTA INSLAG INTE SÅ MARKANT N OCH S OM DESSA MURAR.

MUR 2.

MUR 3.

STENLÄGGNING, MELLAN PILARNA, FLÄCKVIS SOT OCH KOL ÖVER OCH MELLAN STENARNA.

Bilaga 4. ANLÄGGNINGSLISTA

1 Skalmur

Storlek: 6 x 0,8 m

Anläggningen påträffades vid undersökningen 1971, men grävdes ej. Den hade en rak sträckning och fortsatte troligen utanför undersökningsområdet i NO. Ungefär 1,60 m av muren gick in i anläggning 5. Stenstorlek från 0,04 x 0,04 m upp till 0,40 x 0,80 m.

Skalmuren kan ha förhistoriskt ursprung.

2 Skalmur

Storlek: 8,4 x 0,8012 m

Anläggningen hade en böjd form och fortsätter eventuellt i SV utanför undersökningsområdet. Stenstorlek från 0,04 x 0,04 m upp till 0,40 x 0,70 m.

3 Enkelmur

Storlek: 2,8 x 0,4 m

Anläggningen bestod av kalkstenar i en lång rak rad, N- S riktning, men med ett avbrott, 2,10 m på mitten. I den norra delen ändrade muren riktning och fortsatte med några stenar mot Ö och in i schaktkanten. Enkelmuren kan vara en del av en husgrund, vars fortsättning finns utanför undersökningsområdet.

Fynd: 2 flintavslag, järnspik, hästkosöm, 1 pilspets med tånge, järnfragment, järnslag, 1 bronsknapp till dolk, 1 bronsklipp, 1 bentärning.

4 Enkelmur

Storlek: 6,8 x 0,4 m

Anläggningen var något böjd, bestående av fem stenar av varierande storlek, från 0,20 x 0,30 m upp till 0,50 x 0,80 m.

5 Husgrund

Storlek: 5,2 x 6 m

Delar av anläggningen påträffades vid undersökningen 1971, men grävdes ej. Anläggningen bestod av kalkstenar på rad i rektangulär form. Stenstorlek från 0,06 x 0,06 m upp till 0,30 x 0,70 m. Murarna var dock inte helt kompletta, utan partier saknas här och där. Den västra delen av muren är inte utgrävd då anläggningen fortsatte in i profilbänken som inte grävdes på grund av tidsbrist. Delar av anläggning 1, 1,60 m, fanns i anläggningen. Ett spis- fundament samt lerklining fanns i det SÖ hörnet. Ansamlingar av kalkbruk fanns på två ställen.

Fynd. Golvlagret: järnspik, 1 järnkniv, 1 järnband, järnslag, 1 bronsbeslag, 1 bokbeslag? Kulturlager rensning 2: 1 flintavslag, i skifferbryne, 1 pilspets med tånge, järnslag, 4 tråd och 1 beslag av brons, 2 keramik A- gods

Kulturlager rensning 1: 1 eldslagningsflinta, järnspik, hästkosöm, järnkniv- fragment, 3 lås- fragment, järnfragment, järnslag, 1 fossil.

6 Husgrund

Storlek: 4 x 3 m

I anläggningen fanns ett hårt packat lergolv ur vilket några stenar stack upp och en härd. Lergolvet var som tjockast 0,40 m, tunnast vid kanterna. I NV delen har golvet troligen blivit förstört, då härdens placering är opraktisk i ett hus. Härdens storlek 0,80 x 0,90 m.

Fynd: Kulturlager rensning 1: järnspik, 1 skifferbryne, 1 isbrodd, 1 armborstpilspets, 1 pilspets med tånge, järnkniv- fragment, järnslag, 1 bronsten, 1 stylus av ben, keramik A, BI.

Golvlagret: järnspik, järnfragment, 1 järnsporre, 1 järnnål, järnslag, 1 bronsbeslag med nit, 1 bronssmälta, 1 bennål- halvfabrikat, keramik A, AII.

F nr	Ruta	Anl	Material	Sakord	Typ	Ant	Vikt(g)
1	B 12	0	Glas	Flaska	Punschflaska	1	8,4
2	C 4	0	Sydsandinavisk flinta	Yxa	Tjocknackig yxa	1	111
3	C 5	0	Porslin	Kopp	Kaffekopp	1	2,5
4	E 11	1	Skiffer	Bryne		2	45,8
5	E 11	1	Sydsandinavisk flinta	Övrigt slagen		1	9,7
6	G 3	0	Järn	Mynt	Öre	1	3,4
7	G 3	0	Järn	Beslag		1	5,2
8	D 6	0	Brons	Spänne	Dräktspänne	1	4,6
9	A 9	0	Järn	Kniv	Med tånge	1	4,5
10	A 9	0	Järn	Fragment		3	17,3
11	A 9	0	Slagg	Järnslag		3	0
12	A 10	0	Slagg	Järnslag		3	97,5
13	A 2	0	Keramik	Kärl		1	31,3
14	A 2	0	Slagg	Järnslag		2	195
15	A 5	0	Järn	Spik		1	17
16	C 9	0	Sydsandinavisk flinta	Eldslagningsflinta		1	18,2
17	C 9	0	Järn	Hästkosöm		1	2,9
18	C 9	0	Järn	Spik		2	18
19	C 10	0	Järn	Fragment		3	55,1
20	C 6	0	Järn	Hästkosöm		1	5,3
21	D 6	0	Järn	Fragment		2	10,6
22	A 7	0	Järn	Spets	Med holk	1	55,8
23	D 1	0	Järn	Pilspets	Med holk	1	49,7
24	E 8	0	Järn	Pilspets	Med holk	2	56,8
25	E 8	0	Keramik	Krus		1	50,2
26	E 8	0	Järn	Hästsko	Toffelsko	1	92,9
27	A 6	6	Ben	Stylus		1	1,4
28	A 8	6	Järn	Spik		1	13,1
29	A 12	3	Slagg	Järnslag		1	1,2
30	A 12	3	Järn	Spik		1	5,3
31	B 6	0	Slagg	Järnslag		1	7
32	B 6	0	Keramik	Kruka		1	3,4
33	B 6	0	Järn	Spik		2	26,6
34	B 6	0	Järn	Fragment		1	2,2
35	B 6	0	Keramik	Kruka		1	22,4
36	B 6	0	Keramik	Kärl		1	3,2
37	B 7	6	Brons	Ten		1	6
38	B 7	6	Järn	Isbrodd		1	15,5
39	B 7	6	Järn	Fragment		1	2,1
40	B 7	6	Skiffer	Bryne		1	7,8
41	B 7	6	Keramik	Kruka		1	12,5
42	B 7	6	Slagg	Järnslag		3	22,1
43	B 7	6	Järn	Kniv		1	10,4
44	B 8	0	Järn	Pilspets	Med tånge	1	11,6
45	B 8	6	Keramik	Kärl		6	19,9
46	B 8	6	Glas	Fönsterglas		1	0,4
47	B 9	5	Fossil			1	3,9
48	B 10	5	Slagg	Järnslag		3	191
49	B 10	5	Järn	Kniv		1	3,3

50	B 10	5 Järn	Hästskosöm		1	3,6
51	B 10	5 Järn	Spik		1	11
52	B 13	3 Ben	Tärning		1	2
53	B 13	3 Järn	Pilspets	Med tånge	1	6,5
54	B 13	3 Brons	Detalj		1	6,3
55	B 9	5 Slagg	Järnslag			241
56	B 9	5 Järn	Spik		3	29,2
57	B 9	5 Järn	Kniv		1	9,4
58	B 9	5 Järn	Järnband		1	7,1
59	B 9	5 Brons	Beslag		1	1
60	B 11	5 Järn	Spik		2	25
61	B 11	5 Brons	Beslag		1	2
62	B 12	3 Järn	Fragment		1	2,7
63	B 12	3 Järn	Hästskosöm		1	4,1
64	B 12	3 Sydsandinavisk flinta	Avslag		2	3,8
65	B 12	3 Slagg	Järnslag		3	43,6
66	C 1	3 Keramik	Kruka		8	18
67	C 2	0 Brons	Bronsklipp		1	0,6
68	C 2	0 Slagg	Järnslag		2	8,2
69	C 3	0 Sydsandinavisk flinta	Avslag		1	4,3
70	C 6	0 Keramik	Kruka		1	10,4
71	C 6	0 Järn	Spik		1	1
72	C 6	0 Järn	Tråd		1	17,7
73	C 6	0 Slagg	Järnslag		1	242
74	C 7	0 Keramik	Kärl		1	2,9
75	C 8	0 Sydsandinavisk flinta	Övrigt slagen		1	7,1
76	C 8	0 Järn	Kniv	Med tånge	1	18,8
77	C 8	0 Järn	Fragment		2	21
78	C 8	0 Slagg	Järnslag		1	13,8
79	C 8	0 Brons	Ten		1	3,4
80	C 8	0 Brons	Beslag		2	13,6
81	C 12	3 Järn	Spik		1	26
82	C 12	3 Brons	Bronsklipp		1	0,7
83	D 1	0 Järn	Hästskosöm		2	11,8
84	D 1	0 Järn	Spik		1	8,5
85	D 1	0 Flinta	Avslag		1	0,3
86	D 7	0 Glas	Fönsterglas		3	0,5
87	D 7	0 Slagg	Järnslag			46
88	D 7	0 Sten	Glättsten		1	28,8
89	D 8	0 Järn	Fästanordning		1	57,9
90	D 8	0 Järn	Spik		1	20,6
91	D 8	0 Slagg	Järnslag			199
92	D 11	0 Slagg	Järnslag		1	7,4
93	E 1	0 Järn	Hästskosöm		2	7,3
94	E 1	0 Järn	Spik		2	12,6
95	E 1	0 Slagg	Järnslag		1	44,1
96	E 1	0 Keramik	Kärl		2	8,9
97	E 7	0 Lera	Lerklining		12	86,1
98	E 7	0 Järn	Spik		1	17,9
99	E 7	0 Slagg	Järnslag			13
100	E 8	0 Brons	Beslag		1	2,7
101	E 8	0 Järn	Järnplåt		1	17,5
102	E 8	0 Lera	Lerklining		1	8
103	E 8	0 Järn	Fragment		1	98,3
104	E 8	0 Slagg	Järnslag		2	12,7
105	A 4 -	0 Järn	Fragment		2	17
106	A 8	6 Keramik	Kruka		2	17,4

107	A 8	6 Järn	Spik		1	17,1
108	A 10	6 Keramik	Kruka		1	3,7
109	A 10	6 Sydsandinavisk flinta	Övrigt slagen		2	1
110	B 6	6 Keramik	Kruka		1	3,7
111	B 6	6 Järn	Fragment		2	6,2
112	B 6	6 Slagg	Järnslag			210
113	B 7	0 Ben	Bennål		1	2
114	B 7	0 Brons	Beslag		1	0,9
115	B 7	0 Järn	Nål		1	0,4
116	B 7	0 Brons	Bronssmälta		1	36,1
117	B 7	0 Slagg	Järnslag			900
118	B 8	6 Slagg	Järnslag		3	113
119	B 8	0 Järn	Sporre		1	28,9
120	B 9	0 Skiffer	Bryne		1	102
121	B 9	0 Järn	Pilspets	Med tånge	1	10,4
122	C 9	0 Brons	Tråd		4	1,7
123	C 9	0 Slagg	Järnslag		2	22,2
124	C 9	0 Brons	Beslag		1	0,7
125	D 7	0 Slagg	Järnslag		1	17,8
126	D 7	0 Keramik	Kruka		2	14,7
127	D 8	0 Järn	Spik		1	9,4
128	D 8	0 Slagg	Järnslag		6	26,4
129	D 10	0 Flinta	Avslag		2	1,2
130	E 10	0 Järn	Spik		1	5,5
131	E 10	0 Slagg	Järnslag		3	6,6
132	E 10	0 Keramik	Kärl		3	6,7
133	E 10	0 Sydsandinavisk flinta	Avslag		4	2,4
134	A 7	0 Sydsandinavisk flinta	Avslag		2	7,9
135	E 8	0 Brons	Bronsbleck		1	1,3
136	E 8	0 Slagg	Järnslag		3	2,8
137	E 8	0 Flinta	Avslag		1	1
138	E 9	0 Flinta	Splitter		2	0,3
139	E 11	0 Sydsandinavisk flinta	Avslag		1	2,7
140	N 7	0 Sydsandinavisk flinta	Avslag		2	3,9
141	E 9	0 Sydsandinavisk flinta	Avslag		1	1,1
142	E 9	0 Organiskt	Näver			3,9
143		0 Osteologiskt	Okatalogiserat		0	0

Adress

Box 104, S-391 21 Kalmar

Telefon

0480-45 13 00

Fax

0480-45 13 65

E-post

info@kalmarlansmuseum.se